ԱՐԱՍԻԱ

ԹԱՒԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

« ԱՊՐԻՄ–ՄԵՌՆԻՄ » . . . . . Գ. ՋՕՀՐԱՊ

«ՄԱՍԻՍ»Ի ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Մեր գրողներուն . . . . . ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

Երեմիա արեւպիսկոպոս . . . . . ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անմոռնալի հարցումներ՝ առնազանգին . Ա. Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Տատանումներ . . . . . Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԷՆՏՐԻՈՒ ՔԱՐՆԷԿԻ

Միխաուսերին կեանքը . . . . . THE REVIEW OF REVIEWS

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

արդի վիճակը . . . . . ՅՈՎՀ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Մոմիաները . . . . . ՏՈՒԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ

«ՄԱՍԻՍ»Ի ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ . . . . . Տ. Ա.

«ՄԱՍԻՍ»Ի ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ

Մասիս ի ներկայ հատարը կը պարունակէ պատկերը Էնտրիու Քարնէկիի, — 40 միլիոն անգլ. ռակիի տէր Սկովտիացի մը, Ամերիկայի մէջ հարստացած, որուն վրայ խօսուած է առանձին յօդուածով:

49ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3 — 15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1900

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԱԳԻՐ

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ «ՄԱՍԻՍ»Ի

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ. — *Մասիս պաակերազարդ շաբաթաթերթի տարեկան բաժանորդագինն է կէս օսմ. ոսկի թէ Կ. Պոլսոյ և թէ գաւառներուն համար անփոփոխ։ Արտասահման՝ 12 ֆրանք։ Վեցամսեայ կամ եռամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր։ Բաժանորդագրութիւնները կը հաշուին 1900 Յունվար 1է մինչեւ Դեկտեմբեր 31, ամէն տարեշրջանի համար։*

ՀԱՍՑԷ. — *Մասիսի վերաբերող նամակ, դրամ, գրքեր եւայլն պէտք է ուղղել հետեւեալ հասցէին*

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՄԱՍԻՍ»Ի

Ղալաթիա, Նորաստուածկեան խան, Թիւ 13

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

ուր կրնան դիմել ամէն անոնք որոնք Մասիսի Խմբագրութեան հետ անձամբ կարգադրուելիք որեւէ գործ մը ունին։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ *կ'ընդունուին ամէն տեսակէ, գրենական, առեւտրական, ապահովագրական եւայլն։*

ԱՆՎՃԱՐ *նամակ կամ ծրար կը մերժուի։ Հրատարակութեան անյարմար գտնուած ձեռագիրները եւս չեն դարձուիր։*

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ *որոնցմէ երկու օրինակ ղրկուին Մասիսի Խմբագրութեան՝ կը ծանուցուին թերթին մէջ։*

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ *բաժանորդագիննները կրնան յանձնուիլ Գործակալներուն որոնց անուններն պիտի հրատարակուին յաջորդաբար։ Կրնան նաեւ ուղղակի Խմբագրութեան ղրկուիլ նամակագրօշմով կամ փոխանակագրով։*

ՄԱՍԻՍ *հրապարակ կ'ելլէ ամէն շաբաթ առաւօտ կանուխ, և կը գտնուի Բերայի բոլոր ծխատաճառներուն ու Պահչէ–գաբուի ջրաճաճառներուն խանութներուն, ինչպէս նաեւ Ղալաթիոյ, Պոլսոյ և բոլոր արուարձաններու լրագրավաճառներուն քով։*

Ձեռքէ կը ծախուի ՀԱՅԸ ԲԱՌՍՈՒՆ ՓԱՐԱՑԻ։

Գաւառային այն բոլոր գործակալները, որոնք Մասիսի կիսամեայ չրջանի հաշիւները դեռ չեն կարգադրած, կը հրաւիրուին անյապաղ կարգադրել, վերսկսելու համար իրենց հասցէին շաբաթաթերթի Մասիսի թիւերուն առաքումը։

ԱՊԱՀԱ

49ՐԴ ՏԱՐԻ — 15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1900 — ԹԻՒ 3

«ՄԱՍԻՍ»Ի ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Մասիսի խմբագրական ծրագրին մաս կը կազմէ՝ Թերթին միջոցաւ հարցուփնդրուք ուղղել գրական, ընտանեկան, ընկերային ու կրթական խնդիրներու վրայ, հասնելիք պատասխանները հետզհետէ հրատարակելու համար։ Մեր առաջին հարցման առարկայ ընտրած ենք հետեւեալը որուն, աւելորդ է ըսել, անոնք միայն պիտի պատասխանեն,— եւ կը խնդրենք որ պատասխանեն, — որոնք՝ իբր հրապարակագիր, գրագէտ, հեղինակ, բանաստեղծ, վիպասան՝ հրատարակութիւններ ունեցած են։

ՄԵՐ ԴՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Ի՞նչ եղած է ձեր առաջին հրատարակութիւնը, արձակ կամ ոտանաւոր, յօդուած կամ գիրք. ի՞նչ պարագաներու մէջ հրատարակած էք զայն եւ ի՞նչ տպաւորութիւն կամ յիշատակ թողած է ձեր վրայ։

Տարէդներուն ինչպէս երիտասարդներուն, հիներուն ու նորերուն յիշատակները հաւասար հաճոյքով պիտի ընդունուին ու հրատարակուին, բաւական է որ յօդուածագիրը գրչի գործածէ ութիւն մը ունեցած կամ ունեցած ըլլայ։ Եկեղեցականի ու աշխարհականի խտրութիւն չկայ։

Աւելորդ է չհչտակել այն կարեւորութիւնը զոր պիտի ունենայ այս հարցման պատասխաններուն ամբողջութիւնը՝ մեր ժամանակակից գրականութեան պատմութեանը համար։ Որովհետեւ, այդ նօթերուն ու յիշատակներուն մէջ է որ թերեւս ամէնէն աւելի խտացած պիտի ըլլայ մեր արդի գրողներուն սկզբնաւորութեան անհատական կողմը, որ յաճախ բացատրութիւնն է զուտ գրականին. եւ ասով չատախտերի Մասիս առիթը ունեցած պիտի ըլլայ՝ մեր արդի գրականութեան յիշատակարանը քանի մը հոգեբանական ինքնագիր էջերով ճոխացնելու։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

"ԱՊՐԻՄ–ՄԵՌՆԻՄ"

ԵՂԻՆ կոճակ մը մէջառը, — ազատ գեղին մը որ ինծի համար գոյներուն ամէնէն վհատեցուցիչն է, — ճեմակ պզտիկ չեղիներով պարսպուած։ Ա՛յս է ըսլոը։ Զար, կարմիկ ծաղիկ մը որ առաւօտեան ծաղիկներու փափկաթիթեղը ու խանձուրիներն, գոյներու պէսպիսութիւնները, երանգները ու մարելիքները չունի. չունի, մէկ բառով, անոնց բանաստեղծութիւնը։

Ա՛յն ծաղիկ, քայ ի՛նկէ, իր երկիչը ունի, իր յարգուած ու մեծարուած պարտէզը, ու երեկոն ալ սիրտ մը որուն արտիւմներուն կ'ունկնդրէ։ Երիցուկը զուարկ է առոյգ ամէնէն. լերան վրայ, գաչաին մէջ, միամիտակը կը քաշտի ան, կոխկռտաքներու մէջէն, ձիւնին ու փուքին դէմ, որքի մը մնծնալուն պէս չարքաշ փիմռումով։

Ոչ մէկ փունջի մէջ կ'երեւայ իր գեղին կոճակը, իր չքեղութիւնէ անմահ թերթիկները, որոնք ճերմակ ու կակուղ փուչերու կը նմանին։ ամէն ինչէ յագնած ու կոչունքէ վատուած է ան, ծաղիկներու Վահան վարդապետը, որ անարատնչ փիլիսոփայութեամբ մը կը համակերպի իր լքումին։

Այս տակաւնութիւնը ու այս համակերպութիւնը վերջ կ'ունենայ իր անոը մոռնալ կուտան քեզի. զայն փրցնելու համար ա՛լ նոյն զգուշութիւնը չես ունենար, ինչ որ կ'ունենաս երբ մեխակ մը կամ յասմիկ մը քաղես։ Բիւրա ճեռքով կը զարնես զայն իր ցօղունէն, ո՛չ իր անոքին համար կրնաս ժաքեթիդ լամբակին անցընել, ա՛չ իր հոտին համար քովդ պահել զայն։ Իր ծաղիկի կոչումը ոչինչ է։

Բայց աւանդական հարցուկն է ան զոր ոչայ տարիքդ ճանչցած ես, փետուրելով հէք պզտիկ թերթիկները «Ապրիմ–Մեռնիմ»ին, հաճոյակատար քաղցր՝ որ դէմդ կեցած չարունակ, «Պիտի ապրիս» պատասխանած է քեզի։

Երիտասարդ, սիրտդ բացած ես իրեն, իրմէ հասկնալու համար ճչմարիտ ու առոյգը այն սիրոյ խօսքերուն զոր պաչուած կակ մը փափագած է անանձդ ի վար։

Անկիւն մը քաչուած, անոնդոտ ձեռքով ակատ ես փետրածաքր, «Կը սիրէ զիս, Շատ կը սիրէ, Բնաւ չի սիրեր»ի անվերջ ու պարձ-պարձիկ հոլովումը։

Ու չափահաս մարդ, հիմա՛ ալ կ'ակնկաշես, պրական ու չօչափելի օգուտը կը փնտռես իրմէ, այն միայն զոր կրնայ տալ. յաջողութեան կամ ձախորդութեան հաշիւներուդ պատասխանը, իբր թէ նորօրինակ աղիւսակ մը ըլլար այս պզտիկ ծաղիկը, ու անկէ ալ կը հետեւիս «այո»ի «ոչ»ի փոխն ի փոխը անվերջ հակասութիւններուն, որով իր սղոմուկ պարսին չդիմանը կ'ընես հետզհետէ մերկացնելով զայն իր ճերմակ փչիչանքէն։

* * *

Աղջիկներ կը ճանչնամ, չնորհազուրկ արարածներ որոնք, սիրոյ ու ըզճանքի առարկաներ չըլլալնուն համար կարծես, կին հասմարելու իրաւունքը կորնչուցած են. այլեր են անոնք որոնց հետ երկի մարդ մը ինքզինքը տարկապրած չզգար հետեւելով լեզուի կամ վարքի պատչառութիւններուն, որոնք պարասաւորիչ են կնոջ մը համար։ Անոր հետ կը խօսի ամէն նիւթի վրայ բացայայտ կերպով, առանց վերապահումի, առանց կիսատ բառերու կամ թերահաւոր պարբերութիւններու։

Ա՛յն վիշտ կրնայ պատմել իրենց, անոր համար զոյգ որ անոնք վիշտ ունենալու իրաւունքը չունին. անոնք մը բժիշկ են որոնց ամէն հիւանդութիւնները կը զրուցուին առանց

ամօթի եւ աւանդ գարձուածքի ։ Կամ թէ քաղքենիական կիներ են որոնց կարգ մը մարդիկ կ'երթան, իրենց սիրոյ յաւերը բացատրելով, խորհուրդ ու գարման հարցնելու համար ։

Ու այդ աղջիկները յաճախակի կ'ընդունին այս խորհրդատուի, տեսակ մը միխիթարիչի ապերախտ ու վիրաւորիչ պաշտօնը. քեզի հետ մէկ կ'ըլլան քու սիրած կնոջդ վրայ հիանալու համար, երբոր դուն անոնց զմայլանքին կը ներկայացնես քու կուռքդ, համրելով անոր բոլոր հրապոյրները ։ Սեւ սամէ մազեր, պայծառ ու միանգամայն վրդովիչ նայուածք, հասակ մը արքինի որ չուք կը ձգէ իր չուրջը, իր պատմական անցին չքեղութիւնը, իր ոսքին նուրբ պճեղները որոնք չրջազգեստին հանգիճութիւնէն կը տեսնուին, գուշակել տալով ամէնէն չնորհալի պարոյրը մարմնական գիծերու ։

Եւ անոնք, անխռով, մարիկ կ'ընծան քեզի, իրենց ներսէն ընդվզ անասնական թիւնը իրենց ոգորմոտ անձին հետ ։ Իրենց նկուն մարմինը, աւերակ գէմքը, փոքրիկ ու անոյշ աչքերուն, վար թափուած չրջազգեստին վրանուն, ասոնք բոլորը կը բազդատեն քու ցոյց տուած լուսաչող պատկերիդ հետ. ու արիւթիւնը կ'ուտնուան, փոխանակ անէծքով մը վանելու զքեզ քովերնուն, կարեկցելու քեզի ։

* * *

Որքան չատ օրինակներ կը յիշեմ այն իրա խրոխտութեան որով մարդ մը՝ ուրիչ մը, սովորաբար ինկած ու ոգորմելի էակ մը, չի քաշուիր օգտուելէ, չարունակելով հանդերձ զայն արհամարհել ։ Իրաւունքի մը պէս կը պահանջէ, կ'ուռնէ անկէ էն չնչին օգուտը զոր անիկայ կրնայ տալ, ընկճուելով զէմրնին իրրեւ թիւնը տակ. երեւակայեցէք գինի չինող մարդիկ որոնք խաղողը իրենց տաքին տակ ճզմելով՝ անոր հոգին կը քաչեն կ'ուտնեն ։

Ու գանգատի դաղափարը իսկ չի գար այդ քամահրուած էակին միտքը. իր պարտքը վճարելու պէս հեզութեամբ կը խոնարհի իր ճակատագրին առջեւ որ «Ապրիմ–Մեռնիմ»ին ճակատագրին է ։

Ամէն տարիք ու ամէն հասակ պիտի ծոի վրցնելու ու իսկոյն փետրահելու համար զայն ։ Քեռայ անոր գեղին տղուտ ու մերկ կոճակը պիտի մնայ միայն, մէջտեղը, գետինը, տաքի տակ, տասը կամ անոր գարչապարին տակ ճզմուելու համար, հերթատուկ կիներու պէս ։

Շատ կը հանդպիմ անոնց, փետրաճնեռուն, իրենց ճերմակ փչփչանքը կորսնցնողներուն ։

Երբեմն էրիկ մարդիկ են անոնք. պատանիներ՝ երազներն թողած, երիտասարդներ՝ իրենց յոյսերը լքած, աչխարհ մտած առջի օրերնուն ։

Երբեմն ալ կիներ. կոյսեր, որոնք այրերը չի ճանչնալուն համար կը տառապին, իրենց չնորհները կը թողուն, եւ արամբներ որոնք այրերը ճանչցած ըլլալուն համար իրենց հրապոյրներէն կը մերկանան,—բոլորն ալ փետրուած «Ապրիմ–Մեռնիմ»ներ ։

* * *

Ես սիրած եմ միշտ այս «Ապրիմ–Մեռնիմ» անունը ։ Կեանքի ու մահուան այս քովքովիութիւնը, այս եղբայրութիւնը սիրած եմ ։ Քով քովի, ու թէ որ կ'ուզէք, իրարու մէջ անցած, աղնիւ թաչկինակներու անկիւնները բանուած սկզբնատառերու պէս ։ Այս պիրկընդխառնումը, մէկ բառի մէջ ամփոփուած, բոլոր աչխարհը չի՞ ձեւացներ միթէ ։ Ըլլալ ու չըլլալու հարցը չէ՞ ան. ռամիկ ու ազնուական հարցը որ ամէն առարկայի վրայ դրօչմուած է ։

Ամէն անգամ որ կը քաղեմ քեզի, օ՛վ պզտիկ դեզին ծաղիկ, կը յիչեցնես ինծի այն անասուր մերձաւորութիւնը զոր քու անունդ կը կազմէ. Ապրիմ–Մեռնիմ. երբոր ամէն տեղ կեանքը կը չանայ ըստ կարի խուսափիլ, հեռու կենալ Մահէն, քու վրադ միայն երկուքն ալ իրենց ճչմարիտ ու պատչաճ տեղը կը գտնեն ։ Այն քաղաքին պէս որ իր գերեզմաններուն իր ծոցին մէջ զետեղած է՝ փոխանակ հեռուն, չատ հեռուն, անտեսանելի անկիւն մը տանիլ դնելու, գուն ալ Ապրելուդ մէջ Մեռնիլդ պարփակած ես ։

Գ. ՋՕՀՐԱՊ

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ԵՐԵՄԻԱ. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

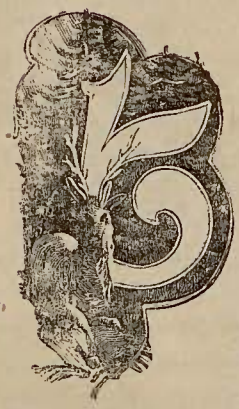

ԵՐԵՄԻԱ արքեպիսկոպոսին անունը, որ վերջին անգամ Հայրապետական ընտրութեան առթիւ միացաւ այժմէութիւն ստացաւ աղգ. թերթերուն մէջ, — կաթողիկոսական երրորդ ընտրելի նշանակուելուն առթիւ, — անկէ ի վեր մոռցուած կը մնար գրեթէ. եւ այսօր ալ կը յիշուի . . . իր մահուանը առթիւ: Եւ սակայն այդ ճչմարտապէս բարի ու առաքինի եկեղեցականը, իր վանական անկիւնին մէջ առանձնացած, պակաս արժանիք չունէր քան այն կարգ մը հոգեւորականները որոնց անունը օր չանցնիր որ չյիշուի լրագրութեան մէջ: Միջավայրի խնդիր, պիտի ըսենք, ու ծերութեան խնդիր. բայց ապահովապէս, եթէ Պոլիս ապրած ու նուազ տարիքոտ եղած ըլլար, դարձեալ իր գլխաւոր յատկանիշը պիտի նկատէինք՝ իր բարեհամբոյր ընտանեսիրութիւնը, մաքուր կենցաղը եւ եկեղեցական ատենդութիւններու եւ կարգադարձներու մասին ունեցած խոտապահանջութիւնը: Այդ Յակոբ Նահապետի երեւոյթով Սրբազանը, որ իր մտերմութեանը մէջ հօր մը սիրալիր չեչաը ու վարմունքը ունէր իրեն մօտեցող միաբաններուն եւ ուխտաւորներուն հանդէպ, խիստ պաշտօնեայ մը կը դառնար իր պաշտօնին գլուխը ու վանական գործերու մէջ:

Վերջին քանի մը տարիներու միջոցին մեռնող ականաւոր ազգայիններու համար ըսուեցաւ թէ կը պակսեցնէին թիւը այն հին տպաւորներուն որոնց տեղը դիւրաւ չի լեցուիր այլեւս. 1900ի առաջին ամիսներուն մէջ մեռնող այս ամեզարդ եպիսկոպոսին համար նոյն բանը կարելի է կրկնել՝ եկեղեցականութեան տեսակէտով: Որչափ որ կը յիշեմ, Երուսաղէմի մէջ Աստուածատուր եպիսկոպոս մը միայն կը մնայ նոյն խմբէն, — բայ ի, քնակառարար, Տ. Յարութիւն Պատրիարքէն զոր ներկայացնելու պէտք չունինք: Երեմիա արքեպիսկոպոսը ո՛չ միայն վաղաժամօթ սրերելին էր Պատրիարքին, այլեւ անոր վստահելին կատարելապէս: Այս վստահութիւնը անցզակի միջադէպի մը առիթ տուած է, եթէ չեմ սխալիր, վեց–ամիս առաջ, երբ վերջին անգամ Պոլիս այցելեց Երուսաղէմի Պատրիարքը, Փոխանորդութիւնը յանձնելով Երեմիա Սրբազանին որ վանական Տնօրէն Խորհուրդին չէր անդամակցեր այդ մտականին: Միաբանութիւնն անդամներէն ամենք փորձեցին առարկել թէ Վանքին կազմական Կանոնագիրը կը պահանջէր որ Փոխանորդը Տնօրէն Խորհուրդին անդամակիցներէն ընտրուի, եւ հետեւաբար . . .

— Ես իմ փոխանորդութիւնս սրա՛ն որ ուզեմ անոր կը յանձնեմ, ընդմիջեց Պատրիարքը իր զուռ ձայնավը ու կարուկ չեչտավը, զուք ձեր գործին նայեցէք: Եւ պատրիարքական կնիքն ու վանքին բանալին յանձնեց ծերունի արքեպիսկոպոսին:

Աւելորդ է ըսել թէ վանքին մէջ ա՛լ ոք միաքէն անցուց բերանը բանալ: Այս միջադէպէն չի հետեւիր անշուշտ թէ Յարութիւն Պատրիարքը կանոնապահ ու օրինապէր չէ. — յատկութիւններ զոր ընդհակառակը պերազանցապէս կը միացնէ իր մեւս արժանիքներուն. բայց միեւնոյն ժամանակ խիստ է եկեղեցական կարգապահութեան տեսակէտով:

Ծերունազարդ Պատրիարքը առաջին լացողներէն մէկը պիտի ըլլայ Երեմիա արքեպիսկոպոսին վրայ, իբր կէս դարու բարեկա-

մուրհեան մը յիշատակներէն ցնցուած ։ Ու կ'երեւակայեմ թէ ամբողջ միաբանութիւնը որդիական սուգով չրջապատած է դագաղը ծերունի Սրբազանին որուն դէմքին վրայ օտարներն իսկ կը սքանչանային, երբ պատարագի զգեստներով կը կանգնէր խորանին առջեւ, ձիւնի պէս ճերմակ մօրուքը մինչեւ կուրծքը երկարած, վառաւոր տեսքով ու պարթեւ հասակով ։ Լսած եմ մինչեւ իսկ որ անգլիացի արուեստագէտ դրօսաշրջիկ մը, առենօք, երուսաղէմի մեր վանքը այցելած պահուն, այնքան յափշտակուեր է այս արեւելեան եկեղեցականի պատկառելի տիպարէն՝ որ լուսանկարը առեր է՝ իր հետ տանելու եւ ցուցադրելու համար ։ Եւ թերեւս, Խարբերդցի եպիսկոպոսը իր մենաստանին խցիկին մէջ ծալապատիկ նստած մէկ միջոցին, անդին՝ եւրոպական քաղաքի մը նկարահանդէսին մէջ՝ իր պատկերը մրցանակ մը չհանած ըլլայ . . . ։

Ես ինքս ալ պատիւ ունեցած եմ հատ մը ստանալու այդ լուսանկարէն, իր իսկ ձեռքէն եւ իր զոդոջուն մատներով գրուած յիշատակարանով մը, տասնըմէկ տարի առաջ, երբ կը հեռանայի Սիօնի մենաստանէն ։ Իր խուցը չատ չէր տարբերեր պարզ վարդապետներու խուցերէն · կամարաւոր լայն նկուղ մը գրեթէ, բակին վրայ նայող երկու պատուհաններէ լուսաւորուած · ցած ու լայն բազմոց մը, որուն անկիւնը կը նստէր Երեմիա Սրբազան, քովը ուռենալով արկղիկ մը — գրասեղանի ու ... դրամարկղի տեղ ծառայող — որուն վրայ Աստուածաշունչէ ու Աւետարանէ ուրիշ գիրք չէի տեսներ . համով խօսակցութիւն մը ուներ , մանրավէպներով , յիշատակներով լեցուն , որոնք մեծ մասով կը վերաբերէին իր՝ Ռուսաստան կատարած նուիրակութեանը ։ Պահքին ու ծոմին ուշադիր, արշալոյսին եկեղեցիին մէջ եւ եթէ հարկ ըլլար՝ գիշերային ժամերգութեանց ալ ներկայ , Երեմիա արքեպիսկոպոսը, իր խուցին մէջ միակ հաճոյք մը ունէր , գաւաթ մը Բեթղեհէմի անուրատ գինի խմել իր վանականի պարզուկ սեղանին վրայ, եւ իր խուցէն ու վանքէն դուրս ալ , ուխտագնացութեանց առեն , իր մեծագոյն փափաքն էր ամէնէն կրակոտ ձին հեծնել՝ երիտասարդի մը աչխուժով ։

Առողջ մարմին , յստակ միտք ու մաքուր սիրտ , — գլխաւոր յատկանիշներն էին այդ գաւառացի պարզ եկեղեցականին որ իր հոգեւորական ասպարէզին ու կեանքին չրջանը կնքեց՝ իրաւ է թէ առանց փայլուն գործ մը կատարած , մեծ յիշատակ մը թողած ըլլալու, բայց միշտ անձնուէր ու միշտ օգտակար դարձած իր եկեղեցիին, — ինչ որ արժանիք մըն է դարձեալ «կրօնի հիւծախտով» վարակուածներու բաղդատմամբ ։

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ

ԱՒԱՌԻ գրականութիւնը հազիւ թէ ծիլ արձակած՝ գէշ խոտերու մէջ կորսուելու վրայ է · ահա տխուր իրողութիւն մը՝ որուն վրայ կ'արժէ քիչ մը խորհրդածել ։ Այդ գրականութիւնը որ մեր մէջ գոյութեան անժխտելի իրաւունքի մը տիրացաւ վերջերս , չնորհիւ կարգ մը գաւառացի ընատիպ գրագէտներու , եւ մեր ընդհանուր գրականութեան համար պահ մը այնքան չքեղ ու խոստմնալից հեռանկար մը մը չողացուց մեր աչքերուն , այսօր , ցաւալի է ըսել , տղու գրականութիւն մը գարձած է գրեթէ ։

Առանց ըմբռնելու գաւառական գրականութեան սահմանը որ զանազան առիթներով

բաւականէն աւելի որոշապէս ծրագրուած է, առանց այդ գրականութեան համար գոնէ գոյդն պատրաստութիւն մը ունենալու, գաւառի իւրաքանչիւր անկիւնէն օրէ օր կը բուռնին գրիչ չարժող ազանձ, որ գաւառական գրականութեան անուան տակ մեզի կը հրամցնեն ամէնէն այլանդակ անլիութիւնները։ Ու չնորհիւ մեր քանի մը խմբագիրներու դիւրահաճութեան, որոնք պատրաստ են հրատարակելու ինչ որ գրկուի իրենց թերթին, այդ լալէզ գրչակները ա՛նքան չացած ու ա՛նքան չփացած են որ իրաւամբ զայրոյթը կը չարժեն բոլոր խելահաներուն . . . ։

Զուրանալով հանգերձ արժէքն ու կարեւորութիւնը այն լուրջ գրուածներուն որոնք մերթ ընդ մերթ կերեւան այդ թերթերու մէջ ծանօթ բանաէրներու կամ գրագէտներու ստորագրութեամբ, չենք կրնար սակայն այնքան պարզամիտ ըլլալ հաւատալու համար թէ գաւառի մէկ երկու տովորութիւն կամ երգ հաւաքելով, պատառներու լերկէն քանի մը ժողովրդական հատատալիք կամ նահապաշարում քաղելով ու կարգ մը անհամ հէքեաթներով, առհասարակ գրի առնուած յօդի եւ գեհկիկ լեզուով մը, կարելի է գաւառական գրականութիւնը մշակել ու զարգացընել։ Ու չնայ իրաւունք ունի Զարդարեան որ իր վերջին համակին մէջ—«Հէքեաթներու նկատմամբ սէրս պաղիլ կը սկսի լոկ այն պատճառով որ տեսայ թէ այդ ըղձանոյշները հասարակայ կիներ, պերճաղիճներ զարձան ամէնուն ձեռքին տակ, մանաւանդ չոր բանասիրութեան ջատող թեւերուն մէջ։ Կ'ուզես մեղադրէ զիս ու ըսէ թէ խստապահանջ ազնուականի մը մեծամտութիւնն է զգացածս. այո այսպէս է ու ձեռքս վրայ չերթայ ալ անոնց հետ խաղալու . . . . » ։

Ազգագրական հաւաքումներու արժէքը ժխտողներէն չեմ, նոյն իսկ ատոնց կարեւորութիւնը ես ալ բացատրած եմ ասկէ առաջ դանազան առիթներով, այդ մասին պզտիկ ծրագիր մըն ալ ներկայացնելով. բայց ես ազգագրական հաւաքում ըսելով չեի հասկնար ասանկ բոլորովին մեքենական, հապճեպ, կղկղանք ու քրջահաւաքի խառնիճաղանճ հաւաքումները։ Ես յատուկ ծրագրի համաձայն մեթոտաւոր, գիտակից, խնամոտ ու ամբողջական հաւաքումներու մէջ կը տեսնէի գործին կարեւորութիւնն ու օգտակարութիւնը։ Բացէ՛ք հաւաքածոն այն թերթերուն՝ որոնք կը հրատարակեն այդ կարգի հաւաքումներ, ու պիտի տեսնէք անկանոն քաոս մը ուր ամէն նիւթ՝ առանց գաղափարման, առանց ծրագրի, բոլորովին անխնամ վիճակի մէջ, ամէնէն հեռաւոր ու մօտաւոր գաւառներու եւ պիւղերու անկիւններէն եկած, իրարու խառնուած կը ներկայացնեն բարեկրնական խառնուրդ մը որ բանի մը չի կրնար ծառայել գրեթէ։ Ցնմ կարծեր որ հայ կամ օտար ազգագիրը կամ լեզուաբանը այդ խառնաշփոթութիւն մէջէն կարող ըլլայ իրեն պէտք եղած նիւթը գտնել, քաղել ու գիտական հետազօտութեան մը ծառայեցնելով հայ լեզուի կամ գրականութեան համար կարեւոր օգտակար արդիւնք մը ներկան ներել, ինչ որ կը սպասուի այդ կարգի հաւաքումներէն։ Ու քանի որ այդ կղկղանք հաւաքումները մեր ազգագրութեան համար գոնէ իրբեւ հում նիւթ ծառայելու հանգամանքէն խիստ զուրկ են, անդին ա՛լ բան մը չեն արժեր ո՛չ գրական, ո՛չ տարրեր ո՛րեւէ տեսակէտով, եւ արժանի են միանգամ ընդ միշտ ալ ուրանալու մեր գրական հրատարակչէն։

Այսուհետ կը սպասենք անդրադառնալ այն տխուր ճշմարտութեան զոր քանիցս երեսնան բերելու առիթը ունեցանք, այն է՝ գաւառացի գրողներուն անպատրաստութիւնը եւ գաւառական գրականութիւնը մշակելու համար պէտք եղած իմացական զարգացումէն գեռ զուրկ ըլլալը, որուն համար է որ անոնք, քան մը ըրած ըլլալու միամիտ փութկոտութեամբ, այդ գրականութեան լոկ նիւթական դիւրին կողմերը կընդգրկեն ա՛նքան լուռն թափով մը։ Եւ իրաւ, ինչ բան աւելի դիւրին է՝ քան մէկ քանի ժողովրդական հատատալիք, ոտանաւորութիւն, երգ կամ առած հաւաքելով զէշ ազէկ լեզուով մը գրի առնել, կամ բանասէրի հովեր առնելով՝ մէկ–երկու գաւառական բառ քաշքշել, յաճախ սխալ մեկնութիւններով . . . ։ Գաւառական գրակա-

նուիրեան պատիւը բարձր պահելու համար ես կ'ուզէի որ այնուհետ գրիչ ձեռք չառնէին բոլոր անոնք որ զուրկ են մարքի ամէնէն տարրական պատրաստութենէն ու զարգացումէն, որքան ևս ընդունակութենէն, կատարելու համար գոնէ քիչ չատ մնիմոտեր ու լուրջ աշխատութիւն մը։ Եւ եթէ տառերները՝ լրագրի յօդուած տալու մասնաշէն թնդագրուած, անտանելի իմոտատիկութեամբ մը տակաւին յամառէին չարաճճակել իրենց մարքի ու գրչի ցանկութիւնները, ես պիտի փափաքէի որ մեր խմբագիրները ծայրայեղ դիւրանձնութեամբ՝ քիչ մը խստապահանջ ըլլային ազնիւ նկատմամբ։ Այդ կարգի անհամութիւններու գեմ տեղ տալով թերթերու մէջ՝ պիտի կատարենք պատճառական գրականութեան վարկը, ընդհակառակն փարատելով այն նմայքը զոր ծնուցած էին մարքերու վրայ գաւառացի քանի մը դիւթական գրիչներ, ու նաեւ կամայ կամաց իրաւունք տալ պիտի տանք բոլոր անոնց որոնք սիրզէն ի վեր գաւառի գրական նուիրեան վրայ անհաչա աչքով են նայած, գանիկ գաւառահանութիւններու հետ չփոթելով զայն։

Սակայն պէտք է խոստովանիլ թէ գաւառացի այս ինքնակոչ գրագէտներու, բանաստեղծներու կամ բանահաւաքներու խումբին մէջ չէն գտնուած հանելով անոնք որ թոյլ գրագէտ՝ ամէն ինչ ըլլալու յարմարութիւն ունին՝ առանց ինչ ըլլալու կարենալ գանուիլ անձնաւորութիւններ ալ որ իրենց մէջ կը կրեն գրագիտի անմխիթար յատկութիւնները՝ ընծային առաջնոյն մը հետ միասին, հոգ չէ թէ գեռ զուրկ ըլլան իմացական անհրամեշտ զարգացումէն։ Անձնաւորները ո՛չ միայն պէտք չէ հեռացնենք՝ այլ եւ քաջալերենք իսկ որպէս զի գրական գաւառական գրականութեամբ, չանգագրծելով այդ կարգի նիւթերու անհամանասէր հանքը, պայմանաւ որ տագնապ, կղկղանք ու ցամաք հաւաքածուներով չբեռնաւորեն որոնք հաւանօրէն ո՛չ գրական, ո՛չ գիտական անսահմանութեամբ մեծ բան մը արժեւիք չունին։ Ցայտնի է թէ իրենք՝ չակերտի ու չանգագրծելի հումնիւթի գաւառական-ազգային նիւթերը կը ներկայանան մեզի երեք գասակարգի տակ։

Ա. — Լեզուաբանական նիւթեր, որոնք են գաւառական բարբառները։ . . . . . .

Բ. — Ազգագրական նիւթեր, որոնք են գաւառի ժողովրդական սովորութիւնները, հաւատալիքները, նախապաշարումները եւլն։

Գ. — Բանաստեղծական նիւթեր, որոնք են ժողովրդական բանահիւսութեան բոլոր արտադրութիւնները, սիրերգ, պարերգ, օրօրերգ, հանելուկ, հէքեաթ, առած, ասացուած եւայլն։

Արդ՝ գաւառացի գրագիրներէն անոնք որ աշխատելու արամադրութեան հետ պէտք եղած լրջութիւնը ունին, կրնան այս նիւթերէն մէկին մէկովը պարապիլ, ծրագրի մը համաձայն որ պէտք է ընդգրկէ իրենց ընտրած նիւթին ամէն կողմերը միանգամայն, առանձնակ որ արտադրած գործը ամբողջական բան մը ըլլայ եւ կարենայ նպատակի մը ծառայել։ Ի տարեկ այս աշխատութիւնները կատարեալ չափ պիւրին չեն ու ժամանակի եւ համբերատար աշխատութեան հետ կը պահանջեն գնդող ու գասաւորող միտք մը։ Եւ յետոյ, լոկ մեքենական չոր հաւաքածոյով թատերանանալու չէ, այլ քիչ չատ գիտողութիւն, ուսումնասիրութիւն խառնելու է մէջը, որ գործը գիտական արժէք մը ունենայ։

Գաւառը, սակայն, միայն ազգագրական չոր հաւաքածուներու նիւթ չէ որ կը հայթայթէ։ Գաւառի բարոյական, ընտանեկան, անհատական կեանքն ու բարքերը կրնան առարկայ ըլլալ գիտական ու հոգեբանական լուրջ ուսումնասիրութիւններու, որոնք ապահովապէս գաւառական գրականութեան աւելի գեղեցիկ կողմը պիտի ձեւացնեն։ Այս տեսակ ուսումնասիրութիւններ ի հարկէ չա՛ս աւելի ձեռնհասութիւն կը պահանջեն՝ քան բանահաւաքութեան գործը։ Սակէ զատ՝ գաւառական կեանքը կրնայ իրեւ անապատ ազդիւր ծառայել վիպագրութեան որ գրական ա՛նգնաց կարեւոր ճիւղ մըն է որքան ամէնէն քիչ մշակուածը՝ մեր մէջ։ Վէպը գրական այն տեսն է՝ որ մեր վերը յիշած նպատակները միանգամայն կ'իրագործէ, որովհետեւ ան կրնայ իր մէջ խտացնել, ամէնէն հաճելի ձեւին տակ, գաւառական կեանքի բոլոր կողմերն ու երեւոյթները, ազգագրական նիւթեր, ժողովրդական բանահիւսութիւն, գաւառաբարբառ, ընտանեկան բարք կամ սո-

վորութիւն եւլն. եւլն ։ Ահա գաւառացի գրագէտներու համար մշակելի շատ գեղեցիկ ճիւղ մը որուն կ'արժէ որ իրենց գրիչը նուիրեն բոլոր անոնք՝ որ վիպագրութեան համար պահանջելի ձեռնհասութիւնը ունին, գիտական զննող մտքի մը հետ ։

Ես չեմ յիշեր հոս այն մաքուր ներչնչումը որ մեր բանաստեղծութիւնը իր բոլոր ճիւղերուն մէջ կրնայ քաղել գաւառի կեանքէն, եւ առով իր արտադրութիւններուն տալ ինքնային արտայայտութիւն մը ։ Պ. Արտաչէս Յարութիւնեան «Բնարական բանաստեղծութիւնը մեր նոր գրականութեան մէջ» յօդուածովը (կիսամսեայ Մասիս թիւ 19–20) շատ ազէկ բացատրեց թէ մեր հիմակուան անգոյն բանաստեղծութիւնը քնարերգական ինչ արտառուչ նիւթեր եւ ներչնչումներ կրնայ քաղել ժողովրդական հէքեաթներէն ։

Ահա անգամ մըն ալ կրկնուած խորհրդածութիւններ որոնք կրնան օգտակար թելադրութիւններ ըլլալ բոլոր այն գաւառացի ազգ որոնք կ'ուզեն բան մը ընել մեր գրականութեան համար ։ Այս քանի մը շատ հարեւանցի դիտողութիւններով մենք չենք ցանկանար իրենց հասկցնել թէ ինչ տարրերէ պէտք է կազմուի մեր գաւառական ճշմարիտ գրականութիւնը եւ թէ ինչ կերպով պէտք է մշակել զայն՝ որպէս զի իր գոյութեան իրաւունքը միանգամայն ։

ՅՈՎՀ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿՆՔՈՂԵՍ ՀԱՐՑՈՒՍՆԵՑ ԿՐՁԱԿԱՆՆԳԻՆ

ԻՐԵՒ տեսնել՝ բարմ կուսական
Դեմքն Հայուհեաց նորարողրոջ . . .
. . . — Ո՛չ։

— Ինչ. անոնց մէջ միրեք չիկան
Անկեղծ սիրտեր սիրաղողդոջ . . .
. . . — Ո՛չ։

— Ձի մտներ մէջն անոնց ունկան
Քարոզչին խրատն յեկեղեցւոջ . . .
. . . — Ո՛չ։

— Է՛հ, գէթ գիտեն փակել բերան
Կամ խօսիլ ի վայել տեղւոջ . . .
. . . — Ո՛չ։

— Հոգւով ալ բարձր, ազնուական
Ձեն մեր տիկնայք հարուստ ու ջոջ . . .
. . . — Ո՛չ։

— Հրնազանդ են իրենց երկան
Իրրև իրենց միակ տիրոջ . . .
. . . — Ո՛չ։

— Ցարգ կ'րնծայեն գէթ տեւական
Իրենց աւագ տալ ու ներոջ . . .
. . . — Ո՛չ։

— Հապա գորով, սէր տեւական
Ձիկայ ընդ մէջ հարս ու կեսրոջ . . .
. . . — Ո՛չ։

— Մարդ հեռատես ու խոհական
Պարտի անսալ խօսքին կընոջ . . .
. . . — Ո՛չ։

— Պատասխաններդ են ժիտական
Ձանոնք կրկնեմ ես մեծագոչ . . .
. . . — Ո՛չ, ո՛չ։

— Կանանց ձեռքեն ո՛րքան որ կան
Ալ՝ չեմ կրնար փրկել իմ պոչ . . .
. . . — Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԷՆՏՐԻՈՒ ՔԱՐՆԷԿԻ

ԵՒ

ԻՐ 40,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՒ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՍ անգամ, Մասիսի ընթերցողներուն կը ներկայացնենք նշանաւոր օտար դէմք մը, — Էնտրիու Քարնէկի — ո՛չ թէ անոր համար որ Ամերիկայի, ու աշխարհի, առաջին հարուստներէն մէկն է, ունենալով օրական 5480 անգլ. ոսկի եւ կամուրջ, այլ որովհետեւ այս միլիառատէրը՝ եղական ինքնամոռացումով մը՝ կը խորհի միայն թէ ի՛նչ կերպով կրնայ օգտակարապէս գործածել իր ոսկիի դէզերը հանրային բարիքին համար, կեանքին մնացեալ տարիներուն մէջ։ Իր պատմութիւնը Հազար ու մէկ գիշերներու համայիչ մէկ էջին տպաւորութիւնը կը թողու ծերութեան վերջին ժամուն, ուր կեանքի պայքարը, աղատ մրցումի հետեւանքով, ամէնէն սուր հանգամանքը ստացած է բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ եւ եսականութիւնը այնքան մեծ տեղ մը կը բռնէ մարդկային գործերուն մէջ։

ԷՆՏՐԻՈՒ ՔԱՐՆԷԿԻ
իր միլիառներուն առջեւ ուսարած

Պրպտենք քիչ մը այս նոր կրեսոսին պատմութիւնը որ որքան եղական՝ նոյնքան ալ իրական բլլալու կրկնակ առաւելութիւնը ունի, եւ որուն մէջ մէկէ աւելի օգտակար ու չինչ դասեր պիտի գտնենք, ամէնէն աւելի հաճելի ձեւին տակ։

Էնտրիու Քարնէկի, բնիկ Սկովտացի եւ գեղջուկ ընտանիքէ մը զաւակ, 1900 տարին թեւակոխեց իսառնուն միլիոն անգլ. ոսկիի անվիճելի հարստութեամբ մը որ յատկացուած է Ամերիկայի մէջ ճարտարարուեստական մեծագոյն ձեռնարկութեանց։ Իր անձին ու հարստութեան յատկանշական կողմը սա է որ, ուրիշ չատ մը միլիոնատէրներու պէս իր նախայարեբէն չէ ժառանգած միլիոններուն մէկ մասը, ո՛չ ալ սակարանի կամ նմանօրինակ բաղդախաղերու մէջ է որ բաղդը ժպտած է իրեն։ Մբսղբր Քարնէկի գործի մէջ միայն վաստակած է իր բովանդակ հարստութիւնը, եւ իր գործը եղած է ճարտարարուեստը որուն մէջ, չմոռնանք ըսել, բաղդը միշտ իրեն դէմ եղած է։ Բայց ինչ որ այս ամէնը ստուերի մէջ կը թողու, սա հազուագիւտ իրողութիւնն է որ, ինքը այդ միլիոններուն տէր դառնալէ վերջ, այսօր կը մնայէ թէ ի՛նչ եղանակով յատկացնէ զանոնք իր հայրենակիցներուն օգտին։ Էնտրիու Քարնէկի 62 տարեկան է, եւ իր կեանքին մնացած տարիներու միջոցին — զորս հանգստութեան մէջ կ՚ուզէ անցընել — անհրաժեշտ կը սեպէ ինքզինքը նուիրել՝ իր հարստութիւնը բաժնելու գործին։ Արդէն, տարիներ առաջ, Քարնէկի՝ իբր հեղինակը սա խօսքին «Այն մարդը որ հարուստ կը մեռնի, բարոյապէս ինկած կը մեռնի» բառերուն խօսեցնել տուած էր իր վրայ։ Հիմակ կ՚ուզէ իր սկզբունքը իր անձին վրայ գործադրել։

ենթադրելով որ մինչեւ 90 տարեկան պիտի ապրի, եթէ այդ 28 տարիներու միջոցին իր եկամուտը միայն (տարեկան 2 միլիոն ոսկի) բաժնէ ուրիշներուն, 56 միլիոն ոսկի չատ կացուցած պիտի ըլլայ հանրօգուտ նպատակներու. բայց այդ չէ իր ուզածը. որովհետեւ նորէն «քարոյապէս ինկած» պիտի ըլլայ, մեռած վայրկեանին ունենալով տակաւին 40–50 միլիոնի հարստութիւն մը։ Իր մտատանջութեան առարկան ա՛ն է ուրեմն որ ինչպէ՞ս կրնայ իր հարստութիւնն ալ հեղինեակ քիչցնել, մեռած պահուն՝ թազման ձախքին բաւղ գումար մը միայն արամադրելի ունենալու համար։ Ուրեմն, եթէ մինչեւ 90 տարեկան ապրի, եւ եթէ կարենայ իր մտադրած ծրագիրները գործադրել, մինչեւ 1928 թուականին սկիզբը պէտք է որ 100 միլիոն անգլ. ոսկիի գումար մը բաժնած ըլլայ իր ծննդավայրին, Սկովտիայի մէջ, ուր կը վերադառնայ՝ իր հարստութեան մինչեւ վերջին քէնան հայրենակիցներուն բարեգործմանը յանկացնելու համար։

Այս ամէնը առասպել մը պիտի երեւան մեզի, բայց հարազատ, չօշափելի իրողութիւններ են, ու զգլխիչ իրողութիւններ։ Հետեւինք քիչ մը, եթէ կ'ուզէք, իր կեանքին։

* * *

Էնտրիւի մանկութեան տարին, իր ծնողքը ծննդավայրին մէջ նիւթական դժուարութիւններու հանդիպելով՝ կ'որոշեն բաժնուիլ Հին Աչխարհէն, Նոր Աչխարհի մէջ նոր բախտ փնտռելու համար։ Տուն ետք ամէն բան ծախելով, Էնտրիւի հայրը՝ Ուիլլըմ Քարնեկի, կինը եւ միւս զաւակները իրենց երեսը կը դարձընեն դէպի Ամերիկա։ Այն նաւը որ փիթսպուրկ Ամերիկա պիտի փոխադրէր, երկու հարիւր տարի առաջ եղածներէն չատ չէր տարբերեր, որովհետեւ կը տարկաղրուէին ծովը չաթաթի չափ տարուբերուիլ Ովկիանոսին վրայ։ Երբ ոտք դրին ամերիկեան հողին վրայ, միաքերնին եկաւ իրենց մէկ ազգականը, որ Բիցպուրկ կը գտնուէր։ Այդ օտար միջավայրին մէջ գտնուելուն կը յիշէր Էնտրիւ՝ Սկովտիայի իրենց անակը։ Ինքն իսկ կը պատմէ այսօր թէ ինչպէս Ամերիկա հասնելուն՝ իր հայրը երբ առաջին անգամ գործ փնտռելու համար դուրս կելլէին վերջը իրիկունը յուսահատ կերպով տուն կը դառնար, իր մանկական սիրտը կը խռովէր։

Հազիւ 12 տարեկան եղած, Էնտրիւ բամպակի գործարան մը կը գրուէր, որուն մէջ իր հայրն ալ պաչտօն մը տտացած էր։ Շաբաթը 5 չիլին կը տտանար, պարտաւոր ըլլալով չի լուացած իր գործին գլուխը գըտնուիլ, մինչեւ արեւին մարը մանելը աչխատելու, օրուան մէջ 40 վայրկեան դադարով մը։ Քիչ տանն վերջը, Տերուկ Սկովտիացի մը որ արդէն հայրենիքէն կը ճանչնար Էնտրիւի հայրը, գինքը իր ճախարակի գործատանին մէջ կ'առնէր եւ իրեն հնոցը վառելու պաչտօնը կուտար տնօր, միեւնոյն ատեն, տնօր յանձնելով պզտիկ մեքենական կազմուածքի մը կառավարութիւնը։ Էնտրիւ տակաւին 13 տարեկան էր այդ միջոցին, երբ ծանր պատասխանատուութեամբ գործ մը կը յանձնուէր իրեն, եւ կը սկսէր մտածել թէ ինքը այլեւս տղայ մը չէր՝ այլ չափահաս մէկը, եւ ծանր ու երկար աչխատութեան մը տակ ինքզինքը երջանիկ կը զգար։ Այդ հասակին մէջ երբեք չէ գայրած ինքնիրեն ապագայի մասին անուշ երազներ ունենալէ, օրոնց վրայ խօսելով այսօր, կ'ըսէ — «Դեռ տղայ էի եւ ունէի իմ երազներս, եւ մէջս եղած բան մը միշտ կ'ըսէր ինծի թէ այս ամենքը վերջ պիտի գտնէին եւ ես լաւագոյն գիրքի մը տէր պիտի դառնայի։»

Էնտրիւ երկար տարի պէտք չունեցաւ հնոցպանի իր պաչտօնին մէջ մնալու։ Տասնըչորս տարեկան եղած տանը, հեռագրական գործակալութեան մը մէջ հեռագիրները իրենց հասցէներուն բաժնողի պաչտօնը կը տտանար։ Այս փոփոխումը մանրէն դէպի լոյսը փոխադրութիւն մըն էր իրեն համար, եւ չափազանց ուրախ կը զգար ինքզինքը երբ կը տեսնէր որ դիրքերէ, թերթերէ, գրիչներէ, մեղանէ եւ թուղթէ չրջապատուած էր։ Կարճ ատենի մէջ Էնտրիւ յաջողեցաւ հեռագիրները բաժնելու պաչտօնէն ուղղակի հեռագրողի պաչտօնին բարձրանալ։ Այս պաչտօնը տարեկան 5 անգլ. ոսկի կը բերէր իրեն, գումար

մը որ իր աչքին լաեալ արժէք մը ունէր պատանեկութեան այդ տարիքին մէջ։

Իր աշխուժութեամբը, խելքովը եւ գործունէութեամբը, Էնարիու երկար տարի չի մնաց հեռագրական գործակալութեան մէջ։ Օր մը Բէնսիլվանիոյ երկաթուղիներու ընկերութեան վերատեսուչը Էնարիուի գանուած գրասենեակը եկած եւ նչմարած ըլլալով անոր աշխուժութիւնը, առաջարկեց Բէնսիլվանիոյ ընկերութեան մէջ հեռագրողի եւ հաշուակալի պաշտօնները միանգամայն, զորս առանձնելով ամբողջ տասներեք տարի չարունակեց, այդ միջոցին ընկերութեան վերատեսչին աջ բազուկը դառնալով։ Եւ երբ այս վերջինը՝ Սքոթ՝ պատերազմական նախարարի օգնական եղաւ, Էնարիու Քարնէգիի ալ նչանակուեցաւ պետական երկաթուղիի գիծերուն եւ հեռագրական թելերուն հսկողը։ Այս պաշտօնը տասնեւմէկ տարի վարեց։ Այս միջոցին Քարնէգի հազիւ 23 տարեկան էր։

Երկու տարի եաքը խարեպատ դիպուած մը Բիթսպուրկի մէջ իր դէմը կը հանէր երկաթուղիի մահճակալի վաճառներու հնարիչը որուն հետ ընկերակցութիւն մը կը կազմէր, — ինչ որ մեծապէս նպաստեց իրեն՝ հարստութեան ճամբան մէջ մտնելու։ Բայց իր բազկին լաւագոյն յաջողուածը այն տարին տեղի կ'ունենար երբ ինքը արդէն համեստ գրամագլուխի մը տէր դարձած, կրցաւ իր գրամը իրեն յատուկ եղող գործի մը յատկացնել։ Եւ իր առաջին ձեռնարկութիւնը ոսկեհանքի մը կը փոխուէր։ 1860ի սկիզբներն, Բէնսիլվանիոյ մէջ գտնուող քարիւղի հորերը չատ չէին ճանչցուած տակաւին։ Քարնէգի առաջինը կ'ըլլար այն երջանիկ մահկանացուներուն որոնք այդ հորերուն կարեւորութիւնը ճանչնալով, կը սկսէին չահագործել զանոնք։ Ուրիչ քանի մը հոգիներու հետ միասին, Քարնէգի 8000 անգլ. ոսկիով կը գնէր քարիւղի հորեր բովանդակող ագարակ մը, եւ մէկ տարուան մէջ, այդ հորերուն չահագործումէն իրը չահաբաժին կը տանային 200,000 անգլ. ոսկի։ Էնարիու արդէն թեւակոխած էր իր 30րդ տարիքը, երբ բաժնուելով քարիւղի եւ երկաթուղիի իր չահագիտական զբաղումներէն, կը մտնէր ուղղակի ճարտարարուեստի մէջ ուր չինած է իր միլիոնները։

* * *

Բէնսիլվանիոյ երկաթուղիներու ընկերութեան Բիթսպուրկի ճիւղին մէջ Սքոթի յաջորդը ըլլալէն վերջն էր որ Էնարիու Քարնէգի առիթը կ'ունենար մօտէն տեսնելու թէ ընկերութիւնը կը փոքձէր կամուրջները բոլորովին երկաթէ չինել։ Մինչեւ այդ տարիները երկաթուղիի բոլոր կամուրջները տակաւին փայտէ կը չինուէին։ Տեսնելով որ ընկերութեան փոքձերը գոհացուցիչ արդիւնք մը կ'ունենան, իսկոյն կը նախատեսէր որ կամուրջներու չինութեան յատուկ երկաթի ճարտարարուեստը մեծ ապագայ պիտի ունենար։ Ուստի, միանալով բազմաթիւ բարեկամներու հետ՝ կը ձեռնարկէր կամուրջի երկաթներու պատրաստութեան յատուկ գործարանի մը հիմնարկութեանը։ Այս գործարանին անունը եղած է Keystone Bridge Works. առաջին փորձերէն իսկ յաջողութիւնը կը պսակէր ձեռնարկութիւնը։

Երկար բարակ պատմելու պէտք չկայ թէ ինչպէս Մբսպըրը Քարնէգիի կարճ ժամանակի մէջ վերոյիչեալ գործարանը բոլորովին իրեն կը սեփականացնէր միւսներուն չահաբաժինները գնելով ու եղած փոխառութիւնները վճարելով։ Ինքը կը հաստատուէր Բիթսպուրկի մէջ որ բովանդակ աշխարհի ամէնէն հարուստ տեղն է երկաթի եւ հանքածուխի արտադրութիւններուն տեսակէտով։ Քարնէգի Հին Աշխարհի հետ ալ յարաբերութեան մէջ եղած է, եւ 1868ին էր որ իրեն համար չատ չատ նշանաւոր թելադրութիւն մը կ'ունենար Անգլիայէն։ Ճիշդ այդ տարիներն էր որ Անգլիոյ մէջ կը սկսէին երկաթի տեղ պողպատ գործածել երկաթուղիի գիծերու չինութեան համար։ Քարնէգի անմիջապէս տեսաւ որ պողպատը յառաջիկային մէջ երկաթին տեղը պիտի անցնէր։ Փութաց պէտք եղած բոլոր նախապատրաստութիւնները տեսնել տանին, որպէսզի կարող ըլլար պողպատի նոր ձագկիկը խընդրանքին լայնօրէն գոհացում տալ։ Ասկէ կը սկսի իր վիթխարի հարստութեան բարգաւաճումը, որուն պատմութիւնը հատոր մը կըրնայ կազմել։

Քարնէգիի նկարագրին գլխաւոր յատկանիշն է այն երիտասարդական կորովը զոր այս վաթսունոց եւ միլիոնատու բնակին տակ

մտած մարդը ցոյց կու տայ՝ դրպանը մէկ ստակ չունենալով 16 տարեկան ազու մը չափ զուարթ ու թեթեւ։ Կայտառ կազմուածք մը ունի, սերած ըլլալով սկովտական առոյգ սերունդէ մը։ Մուսափած է միշտ երիտասարդական մոլութիւններէ, եւ նոյն իսկ պատանեկան առջի օրերուն ուր նիւթական կացութ վիճակի մէջ էր ինքն ալ, օգնած է իր հօրն ու մօրը սրտոյց վրայ կը գուրգուրար։ Կեանքին մէջ երբէք չէ ծխած, եւ եթէ հակալքոլական ընկերութեան մը անդամ չէ, ապահովաբար պէտ էր նաեւ ալքօլին։ Առոյջապահիկ պայմաններ ու մաքուր սովորութիւններ լաւ պահած են իր մարմինն ու միտքը։

Այս յիսուն միլիոն ռակիի տէր մարդը, — յատկութիւն մը որ ամէնէն աւելի զարմանալի պիտի երեւայ մեզի, — իր անսահման զրաւումներուն մէջտեղ ժամանակ կը գտնէր գրականութեամբ զբաղելու։ Մըսթըր Քարնէկի՝ իր դրոշ՝ այն տեսակ յատկութիւններով օժտուած է որոնց պիտի նախանձէին գրական մեծ յատկութիւններ ունեցող անձեր։ Աչխատակցած է ամերիկեան կարեւոր թերթերու եւ մանաւանդ պարբերական հանդէսներու։ Իր գրելու եղանակը պարզ, բնական ու վճիտ է։ Իր յօդուածներէն չատեր յատկութեան իրը նմոյշ, եւ ուզակի իր պարզած խնդիրը չօշափող առարկութիւններու իրը ապացոյց կրնան ծառայել։ Ամբողջ աչխարհ ճամբորդած է եւ լայնութեան բոլոր աստիճաններուն վրայ ժարգոյ եւ իրերու մօտէն գնուող մը եղած։ Օժտուած ըլլալով սուր յիչողութեամբ եւ գաղափարները արագ կերպով իրարու կապելու կարողութեամբ մը, կրցած է իր ուսումնասիրութիւնները յաչող պատկերներով եւ յիչատակութիւններով լեցնել։ Իր գրչին մեծագոյն հրապոյրն է գերազանցապէս պարզ ու բնական եղած ըլլալը։ Թէեւ գաղափարապաչտ մը (idéaliste) եւ յուսատես մը, ընդհանուր առումով խորագնին կերպով տարբերացնող միտք մըն է սակայն Ենարիու Քարնէկի։ Իր սիրելագոյն հեղինակները եղած են Հէրպէրթ Սբենսըր եւ Ճոն Մօրլի։

Չէ՞ր արժէր այս եզակին ու ինքնատիպ մարդը ներկայացնել Մասիսի ընթերցողներուն, իր պատկերովը մէկտեղ օրուն հանդէպ մտախոհ պիտի մնան մէկ աւելի պիտոյներ։

ՆՈՐ ՍԷՐ

ՏՐՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ անկարեկիր
Կը թափառին հոգուս վրրան,
Պզտիկ ցաւեր, սին աննշան՝
Կը փորեն սիրտս, — ամուլ երկիր։

Այլ աւերներն այս ցաւերուն,
Ինչպէս տեսեր աշնանամուր,
Կը պարարեն սրտիս դալար
Կենդանութեան հուսկ ծիլն արթուն։

Եւ արգաւանդ հողէն յուշիկ
Ծիլ կ'արձակեն թարմ կեանք, նոր սեր,
Որոնց համբոյր գուարթաբեր
Կուտայ գարնան հովն անուշիկ։

Ու նոր կիրքեր գիս կ'արծարծեն,
Սրտիս տալով նորոգ թեւեր։
Դէպի Արեւն ու դէպի վեր՝
Կը թռչիմ ես մանուան ծոցէն։

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

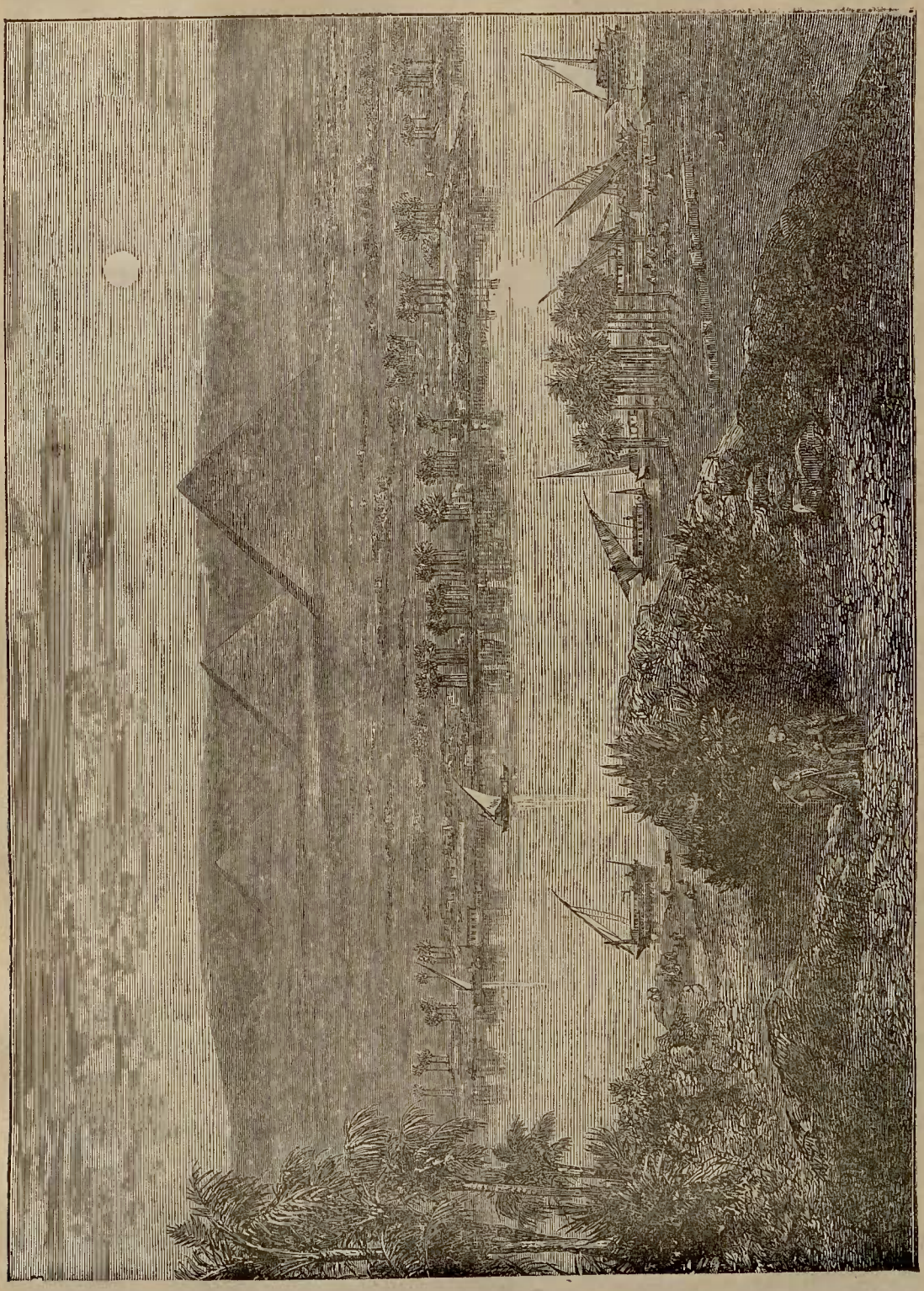

Նեղոսի տիեզ.

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ՄՈՄԻԱՆԵՐԸ

ԱՐԱԻՈՆՆԵՐՈՒ երկիրը խուզարկող դիտուններուն ա-մէնէն աւելի զարմանք պատճառող բանը՝ կատարելապէս անվթար պահուած մարմիններուս դիւտը եղած է. մարմիններ որոնք հազարաւոր տարիներէ ի վեր իրենց գերեզմաններուն մէջ հանգչած են, ժամանակին աւերումներէն խորհրդաւոր կերպով զերծ մնացած։

Երեւակայելու է յուզմունքը այն հնախոյզին որ առաջին անգամ դէմ առ դէմ կուգայ նոյն իսկ Սեսոստրիս կամ Ռամսէս փարաւոնն ներսուն որոնք յանկարծ իրենց իսկական ձեւով, — այնինքն ամէն հինգ վեց հազար տարի առաջ իրենց յաղարհատարածութեան հանդիսին առաստղային օրուան ձեւով, — կ'երեւան։ Ներելի չէր սակայն տարակուսիլ, որովհետեւ այդ մարմինները պատուոյ երիվարներուն վրայ դրոշմուած նշանապիրները՝ անոնց ծնած օրէն մինչեւ մեռած օրուան պատմութիւնը կ'ընէին երկար բարակ։

Շահեկանութենէ զուրկ չէ՝ մարմինները այս աստիճան հրաշալի կերպով պահելու համար հին Եգիպտացիներուն ի գործ դրած եղանակներուն վրայ դաղափար մը ունենալը։ Դիակները անապական պահելու համար հիմայ ի գործ դրուած եղանակները, այն է երակներուն մէջ ձանազան հականեխական դեղերու ներարկութիւնները, չի կարծուիր թէ հին ժամանակներուն եղանակներուն հաւասարին։

Իտալացի դիանական մը՝ Տօքթ. Մարինի միայն, իր կատարած փորձերովը գերազանցած է հին ժամանակներու զմռսողները։ Յիշեալ բժիշկը՝ առանց մարմինը ճեղքելու, առանց ներարկութիւններ կատարելու, այլ պարզապէս յաջորդական լոգանքներով յաջողած է դիակները պահել՝ առանց զանոնք այլայլելու որ եւ է երկիւղ։ Տօքթ. Մարինի երակ ձեւի մէջ մեռեալները կը պահէ. մարմինը առժամապէս կաւի նման կը կարծրացնէ. մարմինը ընդ միշտ մարմարիոնի պէս կը քարացնէ. մարմինը իր բնական գոյնովը, ճկունութենեամբը եւ կակղութենեամբը կը պահէ։

Դալով Եգիպտացւոց զմռսելու եղանակին, այս գործողութիւնը իրեն յատուկ արարողութիւն մը ունէր։ Երեք հոգի յատկացուած էին այդ գործին. մասնաւոր գծագրիչ մը դիակին վրայ գիծերով կը նշանակէր այն տեղերը որոնք պիտի բացուէին եւ ներքին գործարանները դուրս հանուէին. անպամահատ մը, որ ենթակային քարէ չինուած դանակով մը միայն կը կատարէր հարկ եղածին չափ եւ որչափ ծր օրէնքը կը թոյլատրէր. միանգամայն բոլոր ուժովը կ'աճապարէր փախչիլ, որովհետեւ ընդունուած սովորութեան մը համեմատ՝ մեռեալին ազգականները եւ ծառաները քարերով հետեւէն կը վազէին, հայհոյութիւն չէր մնար կ'ուղղէին իրեն եւ հազար նախատինք կը տեղացնէին վրան, իբր ամբարիշտ մէկը եւ մարդոց էն սովրինը նկատելով զայն։ Այն տեղն զմռսողները որոնք չատ յարգելի անձնաւորութիւններ էին, գործի կը ակակին ուղղը պարպելու ձեռնարկելով։ Ասոր համար մասնաւոր գործիքներով ռունգերուն կամ ականակապիճներուն խորը ծակ մը կը բանային։ Ցետոյ կողին վրայ բացուած ճեղքէն աղիքները կը հանէին։ Մարմինը այսպէս պարպելէ վերջը, խնամով կը լուային։ Ցետոյ նատրոնով միսերը կ'աղէին. նատրոնը աղ մըն էր որ գետնային հիւսակերուն եւ մարմնոյ ամէն տեսակ հիներուն հետ միանալու յատկութիւնը ունէր։ Եգիպտացի զմռսողները նատրոնը կը գործածէին ինչպէս որ խաղողագործները կիրը կը գործածեն, կաշինները

պատրաստելու համար։ Այս միջոցով դիակը կը չորնար եւ գրեթէ միեւնոյն մարթ եւ ոսկոր կը մնար, 70 օր ազած մնալէ վերջը։ Յետոյ ամենամեծ խնամքով այս ազած մարմինը կը լուային՝ ուշադրութ նպատակը հանելու համար, կը մնար այլեւս մարմինը արեգակին ճառագայթներուն տակ դնել լաւ մը չորցնելու համար։ Չմռսելու նախնական գործողութիւնը այս էր ամէն գասակարգի համար։ Յետոյ, գործողութիւնները կը տարբերէին ընկերական վիճակին համեմատ։

Ամէնէն ժամն անոնք զմռսումը այս նկարագրածն էր։ Աղտիճան մը վեր, տմրոյզ մարմինը եւ անդամները դատ դատ՝ խէժով օծուած կտաւի երիզներով կը պատէին։ Յետոյ գարձեալ խիժուած նոր կտաւով մը ամբողջ դիակը կը պատէին՝ ձեռքերը խաչաձեւ կուրծքին վրայ եւ սրունքները իրարու միացած։

Իսկ առաջին կարգի զմռսումը վերապահուած էր ականաւոր անձնաւորութիւններու եւ իշխաններուն համար։ Բուն զմռսումը այս էր եւ մարմինը չորցնելէ վերջը գլուխը, կուրծքը եւ որովայնը ուսինական եւ կուպրային նիւթեր լեցնելու մէջ կը կայանար։ Դիակը բազմաթիւ երիզներով կը պատէին եւ երկար պատանքի մէջ պահպանուղ նիւթ մը կը դնէին։ Այդ նիւթը մանաւանդ կեզր կամ ռէտին էր։ Մարմինը այսպէս պատրաստելէ վերջը ձեռքերը խաչաձեւ կուրծքին վրայ, կը դնէին, սրունքները կը միացնէին եւ խէժով իրարու փակած երիզներով կը ծածկէին։ Այսպէս զմռսուած մարմինները մոլոխենիի ծառին կոճղին մէջ փորուած անուշեներու մէջ կը դնէին երբեմն։ Եգիպտացիները այս զմռսելու գործողութիւնը այնչափ կատարելագործած էին որ իրենց պատրաստած մարմինները մարմարեայ արձաններու կարծրութիւնը կը ստանային եւ իրենց լեզուով կապարա կը կոչէին որ մամեայ կը նշանակէ։ Այս մամեաններուն վրայ ամենեւ բան մը չէր տեսնուեր։ զանազան գոյներով, նոյն իսկ ոսկիով, կը նկարէին անոնց դէմքերը։ գլուխը կը գոցէին կտաւով մը որ երկու կողմէն կուրծքին վրայ կ'իջնէր եւ ետեւի կողմէն մինչեւ ուսերը։ Ծնօտին տեղ քիւ ալ սեռակ մը ոսկրեայ ունէին որ կը ծածկէր երեսին եւ ծնօտին սեղմելու որպէս զի . . . չը յօրանջեն։ Այս դէմքերը տեսնողը քնացող անձեր կը նկատէր զանոնք եւ ոչ թէ մեռելներ։ Եթէ հրեանդութեան պատճառաւ դէմքը կերպարանափոխ եղած էր, մեռնողին նմանութիւնը կրող կտաւէ կամ սուսերաթիուղթէ դէմքեր դնելու սովորութիւն մը կը դնէին։ Մեռելները այսպէս պատրաստելէ եւ պարպարելէ վերջը, ամէնքին համեմատ մանաւանդ չնուած ազակեայ պահարաններու մէջ կը գոցէին եւ իրենց տուներուն էն վերի յարկը կը դնէին։ Այս մամեաները այն ատենուան թանկագին գրասկաններ էին եւ խոստման այնպիսի հաւատարիներ որ եթէ մէկը սակի պէտք ունենար, իրր ամէնէն ապահով գրաւ իր ծնողաց կամ աղգականներուն այս զմռսուած մարմինները կուտար եւ փոխառուն այսպիսի գրաւ մը ձեռք ունենալէ յետոյ բոլորովին ապահով էր իր գրամը առնելուն։ Եթէ պարտք ունեցողը չվճարէր ուսած գրամը եւ գրաւը ետ չառնէր, քաղաքային կենայ անարժան կը նկատուէր։ Հետեւաբար ամէն միջոց ի գործ կը դնէր որոշեալ ժամանակի մը համար գրաւ տուած աղգականներ ու մամեաները ետ առնելու եւ ամենուն անարգանաց չենթարկուելու համար։

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ

"ՄԱՍԻՍ,,Ի ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՐԲ Մասիսի այս թիւը մամուլին։ կը յանձնենք (ութ րամի, կէս օրին) Քազ. Ժողովոյ առաջին անգամ ըլլալով կը գումարուի Ծնունդի ծօնեկէն յետոյ որոնց պատճառաւ գադրեցուցած էր իր նիստերը, միւս բոլոր ժողովներուն հետ։ Ուրեմն ասկից ի դէպ է խօսիլ այդ ծօնական չարժուման վրայ՝ քան ըլլալիք վարչական անօրինութեանց։ Հայ ժողովուրդին կրօնական չերմեռանդութիւնը ու կամքին սէրը դէպ ի իր Եկեղեցին՝ վառ ու անչէջ կը մնայ միշտ, ինչպէս գարձեալ տեսնուեցաւ օրինակը այս մեծ ծօնին։ Պոլսոյ բոլոր թաղերու եւ գիւղերու եկեղեցիները լեցուն էին հաւատացեալներու բազմութեամբ։ այսպիսի տեսարանական օրերուն սրտայոյզ է տեսնել տաճարներու մէջ՝ աղքատ ու հարուստ, ամիկ եւ ուսեալ, ծեր ու երիտասարդ, բանուոր

ու վարպետ՝ կանգնած իրարու առընթեր, խոնարհած ու հաւասարած ատաւածային մեծութեան առջեւ, — մեծութիւն՝ զոր մեր եկեղեցւոյ նախնի սուրբ հայրերը այնքան լաւ կրցեր են փառաբանել իրենց հոգեշունչ երգերով ու հիասքանչ չարականներով։ Բայց այս տարի դարձեալ լսուեցաւ այն գանգատը, որ եկեղեցական երաժշտութեան մասին կը կրկնուի սակայն, թէ երգեցողութիւնները իրենց նախնի ու բնիկ եղանակով չեն կատարուիր, այլ նորամուտ, քմահին երաժշտութեամբ մը զոր երաժիշտները փոխ կ'առնեն յաճախ օրուան շարժիներէն. եւ այս անաւղութեան հեղինակները ոչ այնքան եկեղեցիներու մեայոյն զպիրները ու երաժշտութեան դասատուներն են որքան այն երաժիշտները որոնք ազնական օթեւրուն եկեղեցի կուգան դպրութիւն ընելու եւ իրարու հետ մրցելու։ Այս գանգատը իրաւացի կը գտնենք եւ կը սպասենք կրկին, ժողովէն, որ արդէն ուշադրութեան առարկայ ըրած էր խնդիրը, պարմանը փութացնել։

* * *

Վանայ վիճակային դործերուն նկատմամբ առնուած նորագոյն անդրդուելիութիւններ կը լսուարանեն այն լուրը, թէ Ներսէս եպիսկոպոս հրաժարական տուած է իր այդկու հովուութեան պաշտօնէն։ Կ'արժէ որ արձանագրենք այդ լուսարանութիւնը։

Ձմրան եղանակին մէջ՝ կարօտութեանց հանդէպ անպատասխան չգանուելու եւ հոգածութեան դասին գարնան ցանքը փոքր ի չատէ ապահովելու համար, Սրբազան կը յայտարէ 800 լիրայի արտօնք դնել, զոր պիները չդարձնացած եւ այդ պատճառով կը կաւարէ՝ Նպատակ Մնացէն դրուած 500 օսմ. ոսկիով եւ 300 ոսկիով ձմեռնամուտի ճարելով։ Սակայն կարօտութիւնները կը սկսին հետզհետէ դառնալ ընդհանուր, որոնք հանգամանաւորապէս ստիպողին վիճակ մը ունէին եւ անհրաժեշտ էին Ներսէս եպիսկոպոսի ամրարած պաշարը արդէն նուազ՝ բոլորովին անբաւական կը գտնայ այլեւս կարօտեալներու պէտքերուն։

Նպատակ Յանձնաժողովը վերջին անգամ 200 լիրայի նպաստ մը առաքումը կ'որոշէ եւ կը քաջալերէ Ներսէս եպիսկոպոսը՝ կարօտութեանց հանդելու. բայց Վանայ այդկու հովիւը անբաւական կը գտնէ այդ օգնութիւնները եւ կարօտեալներուն վիճակը աւելի բարւոքելու համար՝ նոր դիմումներ կ'ընէ Պատրիարքարանին, յայտարարելով թէ՝ առանց այդ դիմումներուն գոհացում տրուելու՝ նոյն իսկ աւելորդ կը նկատէ իր պաշտօնավարութիւնը Վանայ մէջ եւ նախամտած կը հռչակէ հրաժարիլ քան թէ ձեռնհասին մնալ։ Կը կարծենք պիտանի թէ Ներսէս եպիսկոպոսի այս դիմումը Ազգ. ժողովին ուշադրութեան յանձնուած է. յուսալի է որ լրջօրէն նկատառութեան առնուի խնդիրը եւ Վանայ վիճակը նորէն թափուր մնալով՝ հաւատարմներու չյանձնայ։

* * *

Նիւթական կարօտութեանց առաջ բերած այս երեւոյթին յիշատակութենէն ետքը՝ ափսոսարար լուրով մը չարունակելու համար մեր Ազգ. Քրոնիկը, — որուն ճակատագիրը ըլլալ կ'երեւայ «ինքզինքին նեղ ընել՝ ուրիշներուն տեղ ընելու» համար, — փութանք ըսել թէ Պատրիարքարանի եւ Տիգրան փաշայի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները կը հասատատուի Թազատր փաշայի կատկին գոյութիւնը, որ կը պատմապրէ Իզմիրի մէջ ազգկանց վարժարան մը հիմնել՝ հանգուցեալ փաշային վաղամեռիկ ազգկան յիշատակին համար։ Կատարուելը իր որդւոյն՝ Լեւոն պէյի յանձնած է, որուն հասակը թեւակոխելէն ետքը հիմնել այս վարժարանը որուն համար 4000 լիրայի արժէքով դրուած է պերմանական գրամատուն մը եւ որ չհներով բաղմապատկած է այժմ։ Կատկին գործադիրը թեւակոխած է այսօր չափահասութեան տարիքը եւ կատկատար Տիգրան փաշա Ապրօ յայտարարած է թէ Լեւոն պէյի կը մնայ գործադրել կատկը։

Մեր մասնաւոր լուրերուն համաձայն, Պատրիարքարանը Տիգրան փաշայի դիմելով անդրդուելիութեան խնդրած է կատկին գործադրութեան ժամանակին նկատմամբ, բայց չէ կրցած ցարդ պատասխան մը առնել. միւս կողմէ, որովհետեւ Իզմիրի վիճակն է կառկընկալը, անոր առաջնորդ Սրբազանին տարկ եղած զնկատմութիւնը եղած է Պատրիարքարանի կողմէ, որպէս զի ինքն ալ իր կողմէ հետապնդի կատկին գործադրութեանը։

Առօնաւոր կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Տպագրութիւն Ց. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Թիւ 27, Ֆինճանճըլար Եօղուշու, կ. Պոլիս

ՏՈՔԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ, *բժիշկ եւ մանուզէտ ջղային ախտաբոյժանոց, սառնաքաղ, ապակց հիւանդութիւններու, ծննդաժիրական եւ գաղտնեաց ախտերու։ Բերա, Թաքսիմ փողոց, թիւ 10, ամէն օր կէս օրէ վերջը։*

ՏՈՔԹ. Ն. ԹԻՒԼԵԱՆ, *բժիշկ–մանկաբարձ, հաստատուած է Մաքրիքէօյ, Սագըզ Ագաճ, Արզարեան զեղարանին դէմը։ Հիւանդ կ'ընդունի ամէն օր (երեքշաբթի օրերը՝ կէս օրէն վերջ ձրի)։ Երկուշաբթի եւ ուրբաթ օրերը, ցորեկէն ետքը կը գտնուի Սամաթիա, իր հախկին բնակարանին քով։ Կը զբաղուի ամէն տեսակ հիւանդութիւններ եւ կը կատարէ վիրաբուժական գործողութիւններ մեծ ճարտարութեամբ։*

ԻՆՆԻՕՆ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հիմնուած 1828—1829 ին

1828
L'UNION
DE PARIS

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՀՐԴԵՀԻ ՁԻՒՂԻՆ
97 Միլիոն
ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆԱՑ ՁԻՒՂԻՆ
137 Միլիոն

Ընկերութեան գրասենեակն է
ՕՍՄ. ԿԱՑՍ. ՊԱՆՔԱՆ
Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ Տնօրէն
Սիմոն Եփ. Քայսերլեան
Կենաց ձիւղին տեսուչ
Միհրան Եփ. Տեր Ներսէսեան
Կ. Պոլիս, Գալաթա, Թահտապուրըն խան
Օսմ. Պանքային դէմ

THE INTERNATIONAL BROKER

(Թաւնուցում)

*Այն մարդիկը որ, կարելի եղածին չափ, ապահովագրութեան տարբեր ընկերութիւններու հետ գործ ունենալու փոխարէն, միայն մէկ ընկերութեան հետ գործ կ'ունենան, կարելի է որ ասիկա ընեն, որովհետեւ կը կարծեն թէ այդպէսով աւելի շահ պիտի ունենան։ Սակայն այդ կարծիքը սխալ է։ Ամէն մարդ գիտէ թէ ինչպէս ամէն ապրանքի վրայ զեղչ կ'ընեն, երբ որ մեծ քանակութեամբ կը գնուի։ Ապահովագրութեան գործին մէջ ալ նոյնն է։ Ինչքան աւելի մեծ գումարի համար ապահովագրութիւն ընես, այնքան աւելի զեղչ կ'ընեն քեզի։ Ուրեմն, ինչո՞ւ համար ամէն մարդ իր ապահովագրութիւնները մէկ տեղ չի կեդրոնացներ, որպէսզի աւելի մեծ զեղչ մը ընդունի։ Ասոր պատճառը այն է, որ ամէն մարդ կ'ուզէ իր ապահովագրութիւնները զանազան տեղեր ընել, որպէսզի, եթէ պատահի որ ընկերութիւններէն մէկը սնանկանայ, միւսները իրեն օգնեն։ Ուրեմն,

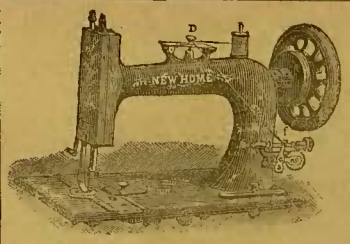

ՆԻՒ ՀՈՄ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԻԱԿ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆ

Ու կը մրցի միւս բոլոր կարի մեքենաներուն հետ

ՊԱՐԶՈՒԹԵԱՄԲ
ՏՈԿՈՒՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՄԲ
ԹԵԹԵՒՈՒԹԵԱՄԲ
ԱԺԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

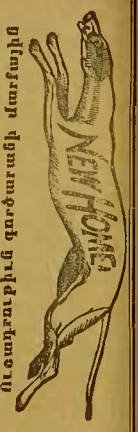

Թուրքիոյ համար միակ ներկայացուցիչ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Կ. ՄԻԱՆԵԱՆ
Կեդրոնատեղին, *Սիրքէճի, Քէօրրիւլիւ խան, Թիւ* 3
Մասնաճիւղ, *Գալաթիա, Պէօյիւք Միւլէթ խան, Թիւ* 33
☞ Գնողներու համար վճարման եւ ամեն տեսակի դիւրութիւններ

ՔԷՅԻ

ԹՒՆՈՒՒՐԴՆԵՐ

ամէնէն դժուարահաճ ճաշակներն անգամ գոհացնող։

ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ԵՒ

ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

քէյի խառնուրդները

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

Ընդլալու յատկութիւնը եւս ունին։

Եաւրուեան և Իսագուլեան Թէյի խառնուրդներու վաճառատունը կը գտնուի Կ. Պոլիս, Ճէլալ պէյ խանին տակ, Թիւ 10.

Ուշադրութիւն վաճառատան մարքային

Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ–ԿԱԶՄԱՏՈՒՆԸ

Յառաջիկայ տարւոյ շրջանին մէջ իւր դրատունը զանազան օգտակար հրատարակութիւններով ճոխացնել ձեռնարկած ըլլալուն առիթէ, ընթերցասիրաց կը յանձնարարէ արդէն հրատարակած հետեւեալ գրեանքը, որոյմէ սակաւաթիւ օրինակներ միայն մնացած են։

ԱՌՋԵՒՈՆ ԲԱՌԱԳԻՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆԷ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ցօրինեց ԿՈՄԻՏԱՍ ՈՍԿԵԱՆ

Գառնծանէ 25 *Ղրշ. Դեղեցիկ լաթակազմ* 27 *Ղրշ*

ԽՈՐՀՈՒՐԴՔ ՀԱԻԱՏԱՑԵԼՈՑ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԱԼՈՒՍՏ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ

Գին 10 *Ղրշ.*

ԱՌՏՆԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գրեց Ց. Վ.ՊԱ. ԷՄԻՐԵԱՆ

Գին $3\frac{1}{2}$ *Ղրշ.*

ԿԻՍԱՄՄԵԱՑ ՄԱՍԻՒՆ 1899Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ, 608 *կրկնասիւնակ էջերէ բաղկացած, ճոխ բովանդակութեամբ, իբր ամբողջական հատոր մը թղթակազմ հրատարակ ելած է եւ կը ծախուի ամէն գրավաճառի քով։ Կեդրոնատեղին է Ց. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ Տպարան։ Գինն է* 40 *ղրշ.։ Գաւառներէ ուզողները պէտք է* 5 *ղրշ. աւելի վճարեն իբր թղթատարի ծախք։*